

УДК 06.091.5"452.13" Райський

Г. Ф. Кривда, Р. Ф. Макулькін

МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ РАЙСЬКИЙ (до 130-річчя з дня народження)

Одеський державний медичний університет

14 вересня 2003 року виповнилося 130 років з дня народження видатного діяча вітчизняної судової медицини, основоположника великої школи судових медиків Михайла Івановича Райського. П'ятдесят вісім років свого життя він віддав медичній науці і практичній охороні здоров'я.

М. І. Райський народився 14 вересня 1873 р. в селянській родині у с. Воскресенському Данковського району колишньої Рязанської губернії. Після закінчення духовної семінарії він вступив на медичний факультет Томського університету, який закінчив із відзнакою в 1898 р. У цьому ж році він став помічником прозектора кафедри судової медицини, якою завідував видатний судовий медик і токсиколог професор М. Ю. Попов — учитель М. І. Райського.

З 1904 по 1906 рр. Михайло Іванович служив молодшим лікарем Барнаульського Сибірського піхотного полку і брав участь у російсько-японській війні. У 1907 р. в Томську він захистив дисертацію «До вчення про розпізнавання смерті від холоду», одержав учений ступінь доктора медицини і звання доцента.

У 1907, 1912 і 1929 рр. М. І. Райський відвідує інститути судової медицини багатьох міст Західної Європи (Берлін, Бонн, Бреславль, Відень, Лондон, Париж, Мюнхен, Цюрих та

ін.), приділяючи особливу увагу вивченню питань преципітації, імунізації, токсикології й ушкодженням від крайніх температур. У Парижі М. І. Райський працював у професора Туано — одного з найвидатніших закордонних судових медиків XIX–XX ст.

У 1912 р. М. І. Райський був призначений професором кафедри судової медицини Московського університету. В 1919 р. його обрано завідувачем кафедри судової медицини Саратовського університету. Цей період його діяльності був надзвичайно плідним, оскільки професорське середовище медичного факультету Саратовського університету на той час було представлено сузір'ям видатних учених: патолофізіолог О. О. Богомолець, хірурги В. М. Розумовський, С. І. Спасокукоцький, С. Р. Миротворцев, фармаколог В. І. Скворцов та ін.

У 1935 р. М. І. Райському було присвоєно вчене звання заслуженого діяча науки, він стає членом ВАК і членом Вченої ради МОЗ СРСР. У 1937 р. він переїздить у Ленінград, де до 1941 р. завідує кафедрою судової медицини 1-го Ленінградського медичного інституту, а з 1941 по 1949 рр. його обирають на посаду начальника кафедри судової медицини у Військово-медичній академії ім. С. М. Кірова. 3 грудня 1949 р. він обіймає по-

саду завідувача кафедри судової медицини Одеського медичного інституту. Під час Великої Вітчизняної війни він — полковник медичної служби, був нагороджений орденом Червоної Зірки та медалями «За оборону Ленінграда» і «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.»

М. І. Райський опублікував понад 100 наукових праць, у тому числі підручник судової медицини для студентів і лікарів. Досить насиченою та різноманітною була наукова діяльність М. І. Райського. Він встановив, що преципітини найбільш високого титру отримують при повторному введенні тварині чужорідного білка. Це явище в імунології згодом дістало назву феномену ревакцинації М. І. Райського. Відкриття активної імунізації з віддаленою ревакцинацією лягло в основу методу активної імунізації проти антигенів мікробного походження. М. І. Райський вперше запропонував розвиток трупних плям ділити на 3 стадії.

Учений досліджував механізм раптової смерті. Він звертав увагу на тісний зв'язок раптової смерті з зовнішнім середовищем, оскільки організм постійно підлягає впливам, що часто завдає шкоди людині.

Значне місце у наукових дослідженнях Михайла Івановича посідають праці, присвя-

чені експертизі ушкоджень. Найбільшу увагу він приділяє вогнепальним ушкодженням, ушкодженням, заподіяним тупим предметом, а також оцінці ступеня тілесних ушкоджень.

М. І. Райський дав повне і точне визначення ушкодження в широкому розумінні цього слова. У працях, присвячених різним видам механічних ушкоджень, автор докладно зупиняється на механізмі їх виникнення, морфологічних особливостях та судово-медичному значенні. Ним розроблено своєрідну класифікацію тупого знаряддя залежно від форми ударних ушкоджень. Особливо важливе значення мають праці М. І. Райського стосовно вогнепальних ушкоджень. У своїх дослідженнях він використовував різні види зброї та вивчав відстані, з яких нанесено ушкодження. М. І. Райський довів наявність «мінус-тканини» і вважав цю забуту, відкрити Пироговим ознаку чи не найголовнішою для діагностики вхідного вогнепального отвору.

Дуже багато уваги М. І. Райський приділяв класифікації тілесних ушкоджень та оцінці ступеня їх тяжкості. Триступеневий розподіл тяжкості тілесних ушкоджень, запропонований Райським на II Всеросійському з'їзді судових медиків, ліг в основу класифікації, прийнятої у «Правилах» 1928 р., які мають сенс і досі.

М. І. Райський створив численну оригінальну школу судових медиків, під його керівництвом виконано 30 докторських та кандидатських дисертацій.

Впродовж усього яскравого життя Михайла Івановича завжди оточували численні учні, 7 із них стали професорами і завідувачами кафедр, що сприяло створенню однієї з найбільших судово-медичних шкіл.

З наукової школи Райського (Саратовський період, 1919–1937 рр.) вийшли професори Н. Л. Поляков, Л. Б. Лейт-

ман, Ю. С. Сапожников, А. М. Гамбург, Л. М. Ейдлін, І. В. Слепінков, А. П. Курдюмов. Учнями М. І. Райського в Одесі були: Г. Г. Дзекунов, С. В. Гринбейн, В. В. Легеза і А. Н. Фаддєєв.

М. І. Райський був визначним організатором у галузі судової медицини. Вперше в Радянському Союзі він розробив нову концепцію, яка дозволила оцінити досягнення не тільки в галузі інтеграції подальших напрямків судової медицини, а й запропонував оптимальний підхід щодо об'єднання динамічного ланцюга: судовий експерт — науковець — педагог. Цей зв'язок і сьогодні діє без істотних змін. Щоб досягнути всю глибину цієї концепції, наведемо слова самого Райського: «Происходит объединение кафедры с медицинской экспертизой, т. е. объединение теории и практики. Это важнейший этап в развитии советской судебной медицины. Непосредственное участие профессора и ассистентов в практической работе, естественно, повышает качество судебно-медицинской экспертизы, а возможность использования кафедрой всего материала экспертизы улучшает преподавание. Для научной работы практика является неиссякаемым источником научных тем, источником, непрерывно ставящим задачи и требующим их разрешения; вместе с тем практическая работа представителей кафедры, ее разнообразие и проверка выводов в процессе следствия и суда представляют собой мощный стимул и важное условие теоретического и практического роста кадров» [7].

М. І. Райський працював до останніх днів професором-консультантом в обласному бюро, одночасно завідував кафедрою судової медицини Одеського медінституту ім. М. І. Пирогова (1949–1956), викладав спеціальний курс на юри-

дичному факультеті Одеського університету. Таким чином, Михайло Іванович працював не тільки в галузі судової медицини, але й тісно стикався з іншими проблемами, наприклад, юриспруденцією. Навчальні дисципліни гармонійно і плідно впливали на розвиток науково-дослідної системи. М. І. Райський був фундатором нової науки та практики.

М. І. Райський був талановитим педагогом. Апофеозом його педагогічної діяльності став підготовлений ним підручник із судової медицини для студентів і лікарів обсягом 466 сторінок. Професор Ю. С. Сапожников, керівник всієї судово-медичної служби України, відмічав, що це не просто підручник, а посібник із судової медицини, який є працюючою виключною цінністю і підбиває підсумок 55-річної науково-практичної діяльності. У вересні 1953 р. М. І. Райському виповнилось 80 років, але його творчий потенціал був високим, а сам учений завжди був бадьорим, активним і життєрадісним.

Вчена рада Одеського медичного інституту ім. М. І. Пирогова організувала спеціальне святкове засідання, присвячене ювілею М. І. Райського, на яке були запрошені його близькі, учні, професори — Ю. С. Сапожников і А. М. Гамбург. Професор Ю. С. Сапожников зробив доповідь про життя і діяльність заслуженого діяча науки, професора М. І. Райського, а А. М. Гамбург — про його наукові роботи.

Від Вченої ради інституту виступив видатний вчений — академік В. П. Філатов. Такої честі удостоювалися небагато вчених. Славний ювілей М. І. Райського широко відмітила медична громадськість Одеси та всього Радянського Союзу. Наказом Президії Верховної Ради СРСР він був нагороджений орденом Леніна.

М. І. Райський залишив яскравий слід у пам'яті всіх, хто

його знав. Надзвичайно широка ерудиція, глибокі знання в різних галузях медицини, виняткова працездатність, доступність, простота у спілкуванні, уважність, приязність, доброзичливість, життєрадісність — таким запам'ятався М. І. Райський.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлаков Ф. Ф., Гольд Э. Ю. Материалы о практической и педагогической деятельности проф.

М. И. Райского: Сб. науч. ст. — Вып. V. — Одесса, 1957. — С. 11-15.

2. Васильев К. Г., Чуев П. Н., Васильев К. К. Очерки истории высшей медицинской школы в Одессе. — Одесса, 1999. — С. 240.

3. Гамбург А. М. О научных трудах заслуженного деятеля наук, профессора Михаила Ивановича Райского // Труды судмедэкспертов Украины. — К., 1958. — 33 с.

4. Мельников Ю. Л. Большая медицинская энциклопедия. — Т. 21. — Изд. 3-е. — М., 1983. — С. 1490-1491.

5. Неклюдов Ю. Л, Тринкина И. А. Кафедра судебной медицины Саратовского мединститута // Материалы

III Всерос. съезда суд. медиков. — Ч. I. — Саратов, 1992. — С. 56-62.

6. Огарков И. Ф. Научно-педагогическая деятельность М. И. Райского в период заведования кафедрой судебной медицины Военно-медицинской ордена Ленина академии им. С. М. Кирова // Материалы 3-й расширенной науч. конф., посвященной памяти заслуженного деятеля науки проф. М. И. Райского. — К., 1958. — С. 5.

7. Сапожников Ю. С., Райский М. И. Воспоминания судебного медика. — К.: 1996. — 350 с.

8. Фаддеев А. Н. Проблемы педагогичної вищої медичної освіти у вузах України // Зб. праць. — Одеса, 1997. — С. 169-175.

